

1.

Het verhaal van de broodvermenigvuldiging is een oud verhaal uit de tijd van de Koningen, toen er grote hongersnood was. De kans is dus heel groot, dat dit gekende verhaal door Jezus aangegrepen is om opnieuw de aandacht te vestigen op steeds weer hetzelfde probleem: namelijk niet genoeg voedsel voor grote groepen mensen.

Wat is genoeg? Hoeveel heb je nodig om van te kunnen leven? Het antwoord op deze vraag is niet eenvoudig. Vraag je het aan de moeder die 50 euro boodschappengeld per week heeft voor een heel gezin. Of vraag je het aan iemand met een modaal of bovenmodaal inkomen. Je zult een ander antwoord krijgen.

Toch draait het verhaal van de broodvermenigvuldiging precies om deze vraag. Zoals ook het oorspronkelijke verhaal van Elisa hierom draaide. Er is hongersnood ten tijde van de Koningen. Tenminste, dat roepen de politici, de machthebbers. Zij ervaren schaarste en merken dat ze niet meer zo kunnen leven als ze wilden. Zij die niet tot de bovenklasse behoorden en geen toegang hadden tot geld en goed, ervoeren helemaal niet dat er hongersnood was: we hadden niks, en nu hebben we nog steeds niks. Maar er werden wel extra belastingen geheven en verplichte afdrachten van landopbrengsten opgelegd van bovenaf.

Het is de tegenstelling tussen, zeg maar, een minister van economische zaken, die zegt dat er te weinig binnenkomt en dus minder uitgegeven kan worden, tegenover een ander die roept dat er wel voldoende is. Nu zullen we allemaal geneigd zijn de minister in zijn redenering te volgen en kunnen we begrip op brengen voor maatregelen die hij treft. Maar is het ook mogelijk om ruimte in ons denken te maken voor die andere gedachtegang?

2.

In het verhaal van Elisa, is het niet zomaar iemand die tegenover ‘de minister’ staat, nee het is volgens Elisa God zelf die hem uitdaagt om anders naar de situatie te kijken. Vanuit het perspectief van overvloed, volle borden, nooit genoeg, is een beetje brood en vis inderdaad helemaal niets voor een grote menigte, maar vanuit de nieuwe wereldorde die God voor ogen staat, is het meer dan genoeg. Hoe kan dat? Waarom lukt het een moeder, of vader, met minimale beurs – weliswaar met vallen en opstaan en met hangen wurgen, een beetje hulp hier en daar – om toch een gedekte tafel te hebben waar het hele gezin aan kan eten? Omdat ze niet denkt in bezit, in hebben en houden, maar zich laat leiden door wat goed is voor het geheel.

De theoloog Jurgen Moltmann, schreef ooit: *‘Het alternatief voor armoede is niet eigendom; het alternatief voor armoede en eigendom is gemeenschap’*. Dat is de perspectiefwisseling die in de broodvermenigvuldiging aangeboden wordt. In de tijd van Elisa, toen er grote hongersnood was, en in de tijd van Johannes, toen alles nog steeds in puin lag en het volk van Juda – na de vernietiging van Jeruzalem en heiligdom in het jaar 70 - opgezaald werd met ondragelijke belastingen aan de keizer, in beide gevallen wordt een andere kijk op de situatie gevraagd, een wisseling van perspectief: met welke ogen kijk je en wat vertegenwoordigen deze ogen. Hebben ze de gangbare orde op het netvlies staan, of kijken ze met ogen die verlangen naar gerechtigheid?

3.

Volgens het oorspronkelijke verhaal uit het boek Koningen is het God zelf die deze wisseling van perspectief aanbiedt. Jezus zegt: dit perspectief is niet van deze wereldorde, maar van een andere, een nieuwe orde. Dit gaat niet over een leven na de dood, maar over deze wereld nieuw, hier en nu. Wanneer je kiest voor dit nieuwe uitgangspunt loop je altijd het gevaar dat je je toch gaat voegen naar de heersende orde. En dat is een begrijpelijk gevaar, een dilemma zelfs.

In de tijd dat ik theologie studeerde was er in Limburg een heftig conflict tussen kerkvernieuwers en zij die de lijn van Mgr. Gijssen volgden. Als kerkvernieuwer haalde je het niet in je hoofd om op een vraag of aanbod van een baan vanuit het bisdom in te gaan. Dat was verraad. Gevolg was dat binnen tien jaar alle belangrijke posities en beleidsbepalende banen in het bisdom bezet werden door de orthodoxie. Binnen tien jaar had Mgr. Gijssen zijn kruistocht en omwenteling voltooid. Was het anders geweest wanneer de vernieuwers een andere houding hadden aangenomen? Was het mogelijk geweest om vanuit de bestaande orde een bijdrage te leveren aan verdere kerkvernieuwing? Wie zal het zeggen. Ik heb het antwoord niet.

Maar een zelfde soort casus is aan de orde wanneer de leerlingen en menigte Jezus tot hun koning willen maken. De leerlingen denken vanuit het heersende systeem en willen dat Jezus daarin zijn positie inneemt en opkomt voor het volk. Jezus lijkt te zeggen: geen denken aan! Hij vlucht weg, gaat de berg op, wil alleen zijn. *‘Mijn koninkrijk is niet van deze wereldorde’* (Johannes 18,36), zal hij later in dit boek zeggen, tegenover de machthebber van de bestaande wereldorde.

4.

Jezus gaat de berg op en is daar alleen. Zoals Mozes, toen het volk hem voor hun karretje wilde spannen, alleen de berg op ging. De berg op gaan, is synoniem voor dicht bij God willen zijn. Je binnenkamer in, voelen, horen, proeven, je geweten toetsen,

wijsheid vinden voor de juiste beslissing: wat wordt er nu van je gevraagd. Voor Jezus is het van belang dat mensen gaan zien dat de perspectiefwissel niet gerealiseerd wordt door de inzet van mensen, maar door God zelf. Niet Mozes gaf het brood in de woestijn. Nee, God zelf gaf het, wellicht dankzij briljante onderhandelingstechniek van Mozes, daar boven op die berg, maar uiteindelijk bracht God zelf de redding. Dat inzicht is een wezenlijk onderdeel van de perspectiefwissel. Ook naar Jezus toe: niet ik als wereldlijke koning breng een nieuwe wereldorde tot stand, het volk moet dwars door mij heen gaan zien dat God aan het werk is, dat wat ik verkondig het door god gegeven woord van de Tora is.

'Neergedaald brood uit de hemel' dat is dus onderricht, het staat symbool voor het onderricht in de Tora. De Tora die richting wil geven aan het inrichten van een leefbare samenleving, waar gerechtigheid en humaniteit de fundamenteën zijn. Het volk kent de bestaande orde, maar wil vrijheid. En de keuze waarvoor ze staan is: overvloedig brood voor een paar en hopen dat jij ooit deel wordt van die 'paar', brood genoeg voor allen. Denk je alleen vanuit je eigen perspectief of kun je de stap maken naar denken vanuit een idee van gemeenschap, samen, solidariteit.

5

'Ik ben het levende brood', oftewel, wat ik zeg komt niet van mij, maar komt uit de Tora. Ik ben, ik vertegenwoordig niets anders dan het brood uit de hemel dat ooit in de woestijn neerdaalde. En wie dat brood niet wil eten en wie dat bloed niet wil drinken die is niet geschikt voor de messiaanse toekomst, die is niet klaar om de 'mensenzoon' te volgen. En dat blijkt ook want deze woorden leveren een enorme spraakverwarring op onder de leerlingen, zelfs zo dat velen afhaken 'wie kan dit nog aanhoren' (Joh. 6,60). En ze leveren spraakverwarring op tot vandaag de dag.

Maar er is hier meer aan de hand dan spraakverwarring alleen. Zoals in het hele Johannesevangelie klinkt in dit gedeelte de discussie en ook wel het conflict door tussen de messiaanse beweging van Jezus Messias en het rabbijnse Jodendom die zich met en vanuit, maar tevens ook al naast en buiten elkaar aan het ontwikkelen zijn. Die spanning wordt hier door Johannes uitermate scherp neergezet. De messiaanse groep is er van overtuigd dat alleen het vertrouwen op de messias de omwenteling kan brengen. Voor het rabbijnse jodendom is dat geenszins overtuigend: hoe denken jullie dit te gaan doen? Het antwoord is: 'eet mijn lichaam, drink mijn bloed': oftewel volledige identificatie met de weg van Jezus.

Dat het Rabbijnse Jodendom daar de nodige vragen bij heeft kunnen we ons voorstellen. Immers: de vernietiging van Jeruzalem en heiligdom door de Romeinse legers in 70 was mede veroorzaakt door zich onderling beconcurrerende en bevechtende messiaanse bewegingen. Dus dat je de veroorzakers van een crisis niet onmiddellijk uitnodigt en vrij spel geeft om de toekomst te gaan bepalen, daar is iets voor te zeggen. Zoals ook wij de bankencrisis niet door de banken zelf laten oplossen, hoewel sommigen dat wel graag zouden willen.

Dus er wordt stelling genomen: Hoe kan iemand die geboren is uit een man en een vrouw, tegelijk de uit de hemel neergedaalde mensenzoon zijn, die de nieuwe wereldorde kan vertegenwoordigen? Door in deze hele discussie het woord murmureren te gebruiken, roept Johannes onmiddellijk de discussies tussen Mozes en het volk in herinnering: zij begonnen te morren 'waren we niet beter bij de vleespotten gebleven dan hier te sterven in de woestijn.' (Exodus). Hoe dat kan heeft Johannes al in zijn proloog duidelijk gemaakt: een mens zo doordrenkt en zo gefundeerd in en zo gemotiveerd door Gods wil van een nieuwe wereld, dat hij zelf vlees en bloed van die toekomst werd: *'Het woord is vlees geworden. (Joh.1)*

6.

Broodverhalen, ingewikkelde en soms verwarrende verhalen over een nieuw perspectief. *'Het alternatief voor armoede is niet eigendom; het alternatief voor armoede en eigendom is gemeenschap'*. Deze uitspraak van Moltmann lijkt mij nog steeds van kracht. En is tegelijk de opdracht voor ieder die zich wil identificeren met de levensweg van Messias Jezus, die ons uitnodigt zelf lichaam en bloed te worden, levend brood van dat nieuwe perspectief: een wereld als gemeenschap met brood genoeg voor allen.

Zeg amen – dat het zo moge zijn.

